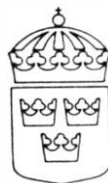

Motion till riksdagen

1988/89:A242

av Kjell Arne Welin m.fl. (fp)
Arbetsmiljön

Mot.
1988/89
A242-247

I. Inledning

Argumenten för att lägga stor vikt vid att arbetsmiljöerna skall vara goda är flera. Inte sällan är det så att de föroreningar vi kan notera utanför arbetsplatsernas väggar återfinns i koncentrerad form innanför dessa väggar. Det är oacceptabelt med arbetsmiljöer vilka skadar arbetstagarna, framkallar sjukdomar eller på andra sätt är farliga. För flertalet är en god och stimulerande arbetsmiljö en av grundförutsättningarna för en god tillvaro.

Ibland brukar det hävdas att det finns en oöverstiglig konflikt mellan företagsekonomiska krav och arbetsmiljökrav. I enskilda fall kan sådana konflikter finnas, men som allmän karakteristik av förhållandena är dessa påståenden felaktiga. Satsningar på att förbättra arbetsmiljön leder till minskad frånvaro, lägre personalomsättning och ökad produktivitet. Bristfälliga arbetsmiljöer innebär sålunda inte sällan såväl företagsekonomiska som samhällsekonomiska kostnader, vid sidan om det lidande de drabbade utsätts för.

En god arbetsmiljö blir sannolikt än viktigare när det råder brist på arbetskraft. Sådan brist upplever vi idag och förväntas uppleva under överskådlig framtid som följd av rent demografiska förhållanden.

Mycket i den arbetsmiljödebatt som idag tycks vara på väg att blossa upp känns igen från tidigare större diskussioner om arbetsmiljön. Insikten att arbetsmiljöinvesteringar ofta kan vara företagsekonomiskt motiverade framfördes för några årtionden sedan under devisen "Arbetarskydd lönar sig". Vikten av ett vidare arbetsmiljöbegrepp – som också innefattar psykiska och sociala aspekter och yrkessjukdomar av olika slag – var något debattörer från flertalet håll tryckte hårt på – då, liksom idag.

Den arbetsmiljöreform, som riksdagen beslutade 1977, var ett svar på den debatt som då pågått med kraft under en längre tid. Lagen gjordes till en utpräglad ramlag, och stor tonvikt lades vid den lokala partssamverkan. Arbetarskyddsstyrelsen fick en stor självständighet i och med rätten att själv utge straffsanktionerade föreskrifter. En av grundtankarna bakom reformen var att arbetarskyddsverksamheten måste präglas av flexibilitet. Det vidgade arbetsmiljöbegreppet – tillsammans med en insikt om att området är underkastat mycket snabb förändring i tekniska och andra hänseenden – nödvändiggjorde denna typ av lösningar.

För tio år sedan genomfördes sålunda en reform som i hög grad var ett svar

på problemställningar, som av vissa debattörer nu återigen framförs som "nya" och som exempel på brister i den offentliga politiken.

Samtidigt finns idag tecken som inger oro. Efter att ha redovisat sjunkande siffror under några år började statistiken vad gäller både arbetsolyckor och arbetssjukdomar bli mer dystert kring 1982. Främst är det de inrapporterade sjukdomarna som ökat. Här har utvecklingen varit explosionsartad. Så snabb, att själva framtagningen av arbetsmiljöstatistiken inte hunnit med. Olyckorna visar inte samma drastiska utveckling, här har den nedgång man tidigare kunnat iaktta bromsats upp och ersatts med en viss ökning.

Ser man till typ av skador är det belastningsskadorna som ökar kraftigast, och då främst skador på rygg, nacke och axlar. Det är vidare inte osannolikt att dessa skador också utgör indikatorer på brister i arbetsmiljön i psykosocialt hänseende, vid sidan om ergonomiska brister.

2. Arbetsmiljökommissionen

Hösten 1988 tillsatte regeringen en kommission med uppgift att – som socialdemokraterna uttryckte det i valkampanjen – studera de 400 000 farligaste jobben och föreslå åtgärder för att minska riskerna i dessa jobb. Utan tvekan finns ett behov av att närmare studera utvecklingen inom arbetsmiljöområdet. Men vi kan inte se att den avgränsning till de 400 000 farligaste jobben är ett särskilt ändamålsenligt sätt att angripa uppgiften.

För det *första* har inga sakskäl redovisats för begränsningen till siffran 400 000. Vi har redan kunnat notera skilda meningar inom kommissionen rörande vilka dessa 400 000 jobb skulle vara. Därmed riskerar utredningsarbetet låsas på ett onödigt sätt. Arbetsmiljökommissionen bör därför inte låta sitt arbete begränsas till att föreslå åtgärder för ett visst antal jobb. Utgångspunkten bör vara bredare än så, och innefatta den allmänna utvecklingen av arbetsmiljön.

För det *andra* ställer vi oss tveksamma till om det är arbetenas rangordning vad gäller farlighet som skall vara den överskuggande hänsynen för kommissionen. Det borde vara av minst lika stort intresse att speciellt studera de arbeten och sektorer där vi kunnat notera större *förändringar* under senare tid – oavsett om dessa arbeten tillhör "farligaste" eller ej. Som påpekats i inledningen skedde 1982 ett brott i statistiken både vad gäller sjukdomar och olyckor. Det borde vara en uppgift för kommissionen att analysera detta brott i syfte att finna orsaker.

I vilken grad bristande arbetarskyddsverksamhet är en orsak till det ökade antalet arbetssjukdomar eller om orsakerna skall sökas på annat håll måste med andra ord vara en viktig fråga för kommissionen. Från bl.a. LO:s sida har man påpekat att den ökning vi sett skulle till viss del bero på ändrad praxis från försäkringskassorna. Denna fråga – om en reform är effektiv eller inte – besvaras genom att studera förändringar efter dess genomförande, inte genom att koncentrera sig på de 400 000 farligaste jobben.

Tillkomsten av arbetsmiljökommissionen kan tolkas som ett uttryck för kritik mot den verksamhet som bedrivs inom bl.a. arbetarskyddsstyrelsen. Om så är fallet förutsätter vi att bakgrunden till denna redovisas. Vi vill understryka att skapandet av arbetsmiljökommissionen inte får innebära att

dubbelarbete utförs inom arbetsmiljöområdet.

Riksdagen bör som sin mening ge regeringen till känna vad som ovan anförs om arbetsmiljökommissionens arbete.

Mot. 1988/89

A242

3. Behov av förändringar

I detta avsnitt vill vi aktualisera några av de frågor vi från folkpartiets sida drivit under ett antal år, och som knappast tappat i aktualitet i och med tillsättandet av arbetsmiljökommissionen.

Vad gäller hygieniska gränsvärden har vi påpekat att den snabba utvecklingen inom det kemiska området medfört att det idag råder brist på kunskap vad gäller olika ämnens effekter. Grundprincipen i en sådan situation från myndigheternas sida måste vara att handskas försiktigt med bl.a. gränsvärdena. Det gäller såväl tak- som nivåvärden. Stor återhållsamhet måste visas med användandet av kemiska ämnen när kunskapen är otillräcklig.

Mot denna bakgrund ser vi positivt på att arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter f.n. håller på att omarbetas i syfte att halvera gränsvärdena för organiska lösningsmedel. Bland övriga områden där gränsvärdena enligt vår mening bör ses över återfinns buller, luftfuktighet, luftförorening samt temperatur. Inom bland annat dessa områden bör arbetarskyddsstyrelsen se över gränsvärdena.

Vi vill också understryka vikten av att arbetarskyddsstyrelsen vid sin översyn av gränsvärdena beaktar förekomsten av synergieffekter, dvs. att ämnen som var för sig kan vara relativt harmlösa blir farliga när de kombineras. Det är också viktigt att arbetsplatser som är särskilt utsatta för kemiska ämnen följs med extra stor noggrannhet.

I fråga om gravida kvinnor vill vi understryka behovet av att dessa får ett bättre skydd i arbetsmiljöer som är eller kan vara skadliga för fostret. Det är därför viktigt att gravida kvinnor får rätt till omplacering under graviditeten. Kan omplacering inte ske bör rätten till utbyggd havandeskapspenning omedelbart inträda.

Rörande företagshälsovården vill vi hälsa med tillfredsställelse den ökning av utbyggnadstakten som konstateras i propositionen. Företagshälsovården har en mycket viktig roll att spela icke minst som stöd för den lokala partssamverkan. Det förekommer i inte ringa omfattning att rent sjukvårdande uppgifter utförs av företagshälsovården. Sådana uppgifter kan inte helt uteslutas ur verksamheten, men sjukvården bör så långt möjligt utföras inom landstingets ram.

Ett fördjupat samarbete mellan företagshälsovård och landsting skulle innebära förbättringar i verksamheten. Företagshälsovården skulle få ökade resurser till miljöutredningar av arbetsplatser. Samtidigt skulle engagemang- et i arbetsskadades rehabilitering kunna intensifieras.

När det gäller rehabilitering vill vi särskilt fästa uppmärksamhet vid det projekt som sedan hösten 1985 pågått i Trelleborg under rubriken "aktiv och förebyggande rehabilitering". Projektets syfte är att utarbeta en ny arbetsmetodik i rehabiliteringsärenden, aktivera den försäkrade under dennes sjukdomstid samt genom förebyggande åtgärder reducera kommande sjukfrånvaro. De preliminära resultaten från projekten är utomordentligt goda.

och vi anser att projektet bör kunna prövas i ett större sammanhang.

Våra synpunkter i övrigt vad gäller rehabilitering redovisas i vår arbetsmarknadspolitiska motion och i vår motion om handikappades situation. I dessa motioner poängteras bl.a. vikten av att en ökad samordning kan ske mellan socialförsäkringssystemet och aktiva insatser för rehabilitering.

Mot. 1988/89
A242

4. Den offentliga sektorn

Inte sällan har förhållanden inom den privata sektorn – och då ofta tillverkningsindustrin – stått i centrum för intresset när arbetslivsfrågor debatterats. Ofta är det i arbeten inom denna sektor som de tydligaste, lättast mätbara och "klassiska" arbetsmiljöriskerna återfinns. Den offentliga sektorn kom sålunda i skymundan i de debatter, som fördes i arbetslivsfrågor under sjuttioalet. Resultatet har enligt vår mening blivit vissa problem när det gäller att tillämpa exempelvis MBL i offentliga sammanhang.

Idag är det uppenbart att förhållanden inom den offentliga sektorn på ett helt annat sätt än tidigare måste lyftas fram i arbetsmiljödebatten. Så t.ex. visar olycksfallsstatistiken att det endast är i den offentliga sektorn som de anmälda olyckorna ökat mellan 1979 och 1986. När det gäller kvinnors högriskyrken ifråga om belastningsolyckor kommer sjukvårdsbiträden och hemvårdare i topp.

Det är inte omöjligt att dessa siffror avspeglar den allmänna kris som den offentliga sektorn upplever idag. I Läkartidningen 50/88 påpekas att psykosociala arbetsmiljöfaktorer ofta är bakomliggande orsaker till ryggsmärtor. Och mycket av den offentliga sektorns problem kan sägas vara arbetsmiljöproblem: den psykosociala miljön för personalen tycks ha blivit sämre under senare år. Detta samtidigt som de fysiska kraven – i form av t.ex. tunga lyft inom vården – ofta är stora. Det har kommit många larmrapporter under 1980-talet:

- 75% av socialsekreterarna uppgav i en undersökning att de ofta upplever sitt arbete som psykiskt pressande. Sjukskrivningsfrekvensen är hög, liksom personalomsättningen.
- Det finns undersökningar som visar att de offentligt anställda ofta har en mer negativ bedömning än privatanställda t.ex. vad gäller befogenheter att planera sitt dagliga arbete, att någon i ledningen lägger märke till eller gör något extra för den anställde om hon gör en extra insats eller ett bättre jobb än vanligt.
- Personalomsättningen är mycket hög i delar av den offentliga sektorn, liksom andra indikatorer på att arbetsmiljön inte är bra. Den offentliga sektorn har fått allt svårare att rekrytera och behålla personal.

När det gäller arbetsmiljön i den offentliga sektorn har politikerna ett dubbelt ansvar. Dels som regelmakare och ansvariga för lagstiftning och förvaltning. Dels som arbetsgivare. I denna senare kapacitet kan stat och kommuner göra avsevärt mer än hittills för att förbättra arbetsmiljön, och det finns ingen anledning att invänta kommissionens slutsatser.

I folkpartiets motion om den offentliga sektorns förnyelse framförs en rad förslag i syfte att förbättra förhållandena för personalen i den offentliga sektorn. I hög utsträckning handlar de om att öka de anställdas frihet att

sjelva fatta beslut, skapa bättre system för belöningar och uppskattning av goda insatser samt stimulera och understödja personlig utveckling. Den decentralisering och den ökade tilltro till den enskilde detta program bygger på är relevant på olika sätt för arbetsmiljöproblemen. Dels är det välkänt att ökat ansvar och mer allsidiga arbetsuppgifter förbättrar den psykosociala arbetsmiljön. Dels innebär decentraliseringen ökade möjligheter för de direkt berörda att lösa andra typer av arbetsmiljöproblem direkt på den enskilda arbetsplatsen.

5. Ekonomiska styrmedel

I direktiven till arbetsmiljökommissionen ingår att den skall överväga om ekonomiska styrmedel bör skapas gentemot arbetsgivare för att få bättre arbetsmiljöer. Denna mer positiva syn på ekonomiska styrmedel innebär ett nytänkande från regeringspartiets sida. När folkpartiet och de övriga borgerliga partierna under sjuttioalet drev krav på ekonomiska styrmedel inom arbetsmiljöpolitiken – då gällde det förslag om stimulansbidrag till arbetsmiljöinvesteringar – var motståndet från socialdemokraterna hårdnackat. Detsamma har fram till för kort tid sedan gällt regeringens syn på miljöavgifter inom den yttre miljön.

Vi ser positivt på att möjligheten av system med ekonomiska styrmedel inom arbetsmiljöområdet nu undersöks. Om man kan finna ett system, där styrmedlet kan relateras till skador och sjukdomar vilka kan visa direkt härröra från brister i arbetsmiljön – och därmed till faktorer som den enskilde arbetsgivaren har möjlighet att åtgärda – skulle detta sannolikt få en styreffekt mot bättre arbetsmiljöer.

I tidskriften "Arbete, människa, miljö" nr 3/88 beskrivs ett kanadensiskt system för arbetsskadeförsäkring och de danska planerna på att vidareutveckla detta. Ett inslag i detta är att arbetsgivarens premie till systemet görs avhängigt av antalet arbetsskador vid hans/hennes arbetsplatser. Detta och liknande system bör studeras av kommissionen.

Samtidigt vill vi understryka att ett system med ekonomiska styrmedel inte får konstrueras så, att redan svårplacerad arbetskraft får ytterligare problem. Ekonomiska styrmedel för en bättre arbetsmiljö får inte leda till att andra viktiga delar av arbetsmiljöarbetet – som rehabilitering och anpassning till handikappad arbetskraft – försvåras.

6. Arbetsskadeförsäkringen

Som framgått har arbetsskadeförsäkringen nu blivit aktuell i samband med diskussionen om ekonomiska styrmedel inom arbetsmiljöpolitiken. Detta utgör ytterligare ett argument för att arbetsskadeförsäkringen som helhet bör bli föremål för förutsättningslös utredning. Arbetet i denna utredning bör samordnas med arbetsmiljökommissionens arbete. Det gäller dels frågan om man skall utforma försäkringen så att denna ger incitament till arbetsmiljöförbättringar, dels frågor som rör hur kötiderna kan kortas, och vilken roll arbetsgivarna kan spela i detta sammanhang.

Under en följd av år har det blivit alltmer uppenbart att arbetsskadeförsäkringen har stora brister. Långa handläggningstider, svårigheter att avgöra

vad som skall räknas som arbetsskada och underskottet i arbetsskadefonden gör det berättigat att tala om ett system i kris.

De som främst drabbas av de långa handläggningstiderna – som nu närmar sig ett år i genomsnitt – är de som råkat ut för de allvarigaste arbetsskadorna. De långa väntetiderna utgör nämligen ett hinder för en effektiv rehabilitering. Därför krävs åtgärder även på kortare sikt för att lindra situationen för de svårast skadade. Det gäller att minska väntetiderna och därmed underlätta återinträde i arbetet.

I budgetpropositionen föreslås personalförstärkningar till försäkringskassorna som ett medel att åtgärda ärendebalanserna inom arbetsskadeförsäkringen. Vår bedömning är dock att denna åtgärd inte är tillräcklig för att snabbt minska handläggningstiderna i erforderlig omfattning.

Arbetskadeutredningen diskuterade, trots direktiven, en förlängd samordningstid från 90 till 180 dagar. Den fann att en sådan förlängning vore en effektiv åtgärd för att begränsa ärendetillströmningen. Utredningens beräkningar gav vid handen att en samordningstid på 180 dagar skulle medföra att antalet ärenden minskade med ca 35%. Samtidigt visade utredningen att en sådan förlängning inte skulle leda till några större försämringar för den enskilde.

Mot denna bakgrund anser vi att samordningstiden bör, i väntan på att en översyn av försäkringen gjorts, förlängas till 180 dagar.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anføres om arbetsmiljökommissionens arbete,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anføres om de hygieniska gränsvärdena,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anføres om rätt till omplacering för gravida kvinnor,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anføres om ekonomiska styrmedel inom arbetsmiljöområdet,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anføres om en förutsättningslös utredning av arbetsskadeförsäkringen,¹]

[att riksdagen hos regeringen begär förslag om en förlängd samordningstid i arbetsskadeförsäkringen i enlighet med motionens förslag.¹]

Stockholm den 23 januari 1989

Kjell-Arne Welin (fp)

Elver Jonsson (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)